

în luptă cu timpul

Trebuie să fii suficient de naiv sau de o tenace îndrăzneală pentru a lua un interviu personajului, compozitorului și criticului Roman Vlad, mereu ocupat, mereu în acțiune. Prietenii și elevii săi mă avertizează de la început: «trebuie prins între două avioane, sau pe autostradă între conservator, conferințe și reuniunile diverselor asociații de muziologie interne sau internaționale».

O dimineață ploioasă și înfrigurată de măștișor, deși pare mai degrabă un noiembrie bucureștean ce se pregătește de iarnă. La locuința sa din strada XXIV Maggio profesorul mă întâmpină surâzător, puțin neliniștit de întârzierea mea, pentru că după cum aveam să înțeleg imediat, totul este programat, pînă și ultimul minut. Ca și altă dată cînd l'am azuit vorbind mă uimește și mă încîntă accentul cald, specific limbii române din Tara de sus. Aș vrea să-l întreb cum de și-a păstrat o limbă românească atît de intactă, știind că se află la Roma din 1938. Dar uit să formulez întrebarea și mă las furată de avalanșa remarcilor, aforismelor și citatelor, a informațiilor despre sine, despre profesori, prieteni și muzicieni, despre propria familie și despre propria sa opera. Magnetofonul nu funcționează și deci nu putem înregistra dialogul, spre disperarea profesorului,

care exclamă: «atunci nu avem timp să facem nimic». Eu în schimb sînt bucuroasă, pentru că din experiență știu că discuțiile «netrucate», deci fără prezența mută dar cu atît mai indiscretă a microfonului, sînt mai vii și mai autentice. Transcrierea de pe bandă a unei discuții nu poate transmite senzația electrică a personalității puternice și multiple a interlocutorului.

Auditiv, înregistrez acest fluviu neîntrept, aproape monologic al lui Roman Vlad, incitat de chestionarul amănunțit pe care i-l lăsasem în prealabil tocmai cu scopul de a pune în mișcare mașina sensibilă a memoriei. Între timp privesc cu atenție în jurul meu. Văd pe un petec de hîrtie cu o caligrafie îngrijită un arbore genealogic. «Teodora Deschivici născută Cantemir, strănepoata lui Antioh Canemir a avut trei copii, dintre care Animpodist, fost director al liceului român din Suceava și profesor la curtea imperială din Viena a principelui moștenitor Rudolf von Habsburg pentru limba română, latină și greacă; pe urmă Tecla, maica stareței a Mînăstirii Agapia; și Teodora, căsătorită cu parohul Miron Gviboski. Acesta la rîndul său a avut trei fete, de la Aglaia căsătorită Vlad a avut ca prim născut pe Miron, tatăl lui Roman Vlad. Pare o poveste cu trei

fete sau trei fii trăitori în această parte atît de frămîntată dar și atît de statornică: Bucovina.

— Eu mă înrudesesc și cu Ciprian Porumbescu, pentru că o soră a preotului Miron Gvibovski căsătorită Porumbescu era mama compozitorului din Stupca.

Rădăcinile sînt pretutindeni în Moldova, în Bucovina, în Polonia, ba și o rudă de fanariot în amintirea căreia probabil Roman Vlad vorbește și neogreacă pe lîngă alte cîteva limbi de circulație internațională. Impresionantă această vitalitate a unei origini întinse în timp și spațiu, ceea ce-i dă o forță specială de a absorbi totul. Nu stăruim asupra copilăriei, pentru că muzicianul «a început repede». La patru ani studia pianul și apoi a continuat să trăiască prin muzică pentru că muzica «se făcea în casă». «Nu în casa noastră»; tată-meu era avocat și mama mea nu avea niște ea o educație muzicală specială. Am avut îndată în minte din alte evocări și corespondente literare ambianța intelectuală și artistică a Cernăuților din anii imediat următori primului Război Mondial. Deși din punct de vedere politic Imperial habsburgic nu mai exista, Cernăuțiul păstra încă solemnitatea și ordinea unui oraș austriac dar mult îndulcit și cosmopolit, datorită prezenței colecti-

vităților etnice diverse, cu religii diverse, folclor și limbi diverse. Tocmai această diversitate colorată într-un mediu citadin unitar dădea vieții culturale a orașului o toleranță spirituală și o liberă circulație a valorilor artistice ale cărei efecte binefăcătoare s-au prelungit pînă în preajma celui de al doilea război mondial.

Încercăm să ținem, cumpăna între timpul biografic și timpul istoriei care decide din ce în ce mai violent viața personală și profesorul, în evocarea plină de nerv a tinereții sale aruncă săgeți de foc în paranteze laterale care sintetizează o întreagă perioadă istorică, aceea a ascensiunii și extinderii nazismului în Europa. «Am absolvit conservatorul la Cernăuți unde am studiat compoziția cu Liviu Rusu pe care îl revăd aproape în fiecare an cînd merg la București. Dar vroiam să studiez în continuare cu compozitori moderni, cu Strawinski sau Webern. De altfel, am plecat la Viena tocmai cu intenția de a lucra cu Webern, dar a fost imposibil, regimul nazist începuse deja să interzică / kulturbolshevic». Am venit în Italia unde fascismul nu era încă așa de rigid și unde avangarda muzicală se mai putea strecura».

Venit de la Cernăuți, tînărul de 18 ani cunoștea Schönberg, Alban Berg, Strawinski, Webern, nume care în Italia la acea dată erau necunoscute. La Conservator la San Cecilia e acceptat în mod excepțional datorită repertoriului pianistic modern și datorită prieteniei și admirației lui Casella, pianist și compozitor, pentru Enescu și școala de muzică românească. În 1942 obține diploma secției de pian, deși în paralel studiasă timp de trei ani absolvind și facultatea de inginerie. Cum în Italia venise cu o modestă bursă din partea Regiunii Bucovina, locuiește la Academia română din Roma în timpul directoratului arheologului Scarlat Lambrino, cunoscînd astfel pe ceilalți tineri bursieri veniți la studii. Este vorba de Dinu Adameșteanu, Eugen Drăgutescu, Ioan Gutia, Mircea Popovici, Iliu, cu care a rămas prieten pînă astăzi.

Chiar și simpla înșiruire a acestor nume și destinul intelectual al fiecăruia ca și a generației lor, a acestor tineri de 18-20 ani din anii războiului deschide un capitol complex al istoriei Europei și a istoriei culturii române în afara granițelor patriei, care aparține nu mai puțin României și care este totuși foarte diferită. Interlocutorul meu dinamic, nu se lasă prins de melancolia și cu atît mai puțin de dificultatea perioadelor complexe și dramatice. În '39-40 trăiește prima mare bucurie a vieții de compozitor, pentru că prima sa lucrare, *Simfonieta* primește premiul George Enescu la București datorită recomandării lui Dinu Lipatti care i-a cunoscut compoziția și i-a făcut cunoscută în țara. «Am și un portret cu Lipatti pe care mi l-a făcut Drăgutescu», și înaintea ochilor lui apare din nou acest inel al prieteniei și al idealurilor comune a tinerei generații a anilor '40. Numai doi ani mai tîrziu se ascundea pentru a-și salva viața în momentul ocupării României de către armata germană. Datele se succed sec, relații cu rezistența italiană ceea ce îi facilitează obținerea cetățeniei italiene în 1951. S-a rupt ceva.

Dar cariera începută «repede» continuă tot atît de repede. Incepe să scrie muzică pentru cinema. Colaborează cu René Clair pentru filmul *La Beauté du diable* (1950) și cu mulți alți cineasți, obținînd în '49-50 «Nastro d'argento» pentru activitatea sa cinematografică. Scrie muzică de balet și muzică de scenă colaborînd cu Teatro d'Arte din Roma. Repertoriul este vast: Seneca, Giraudoux, Pirandello, Eliot, Shakespeare; scrie muzică pentru filme documentare, ca de pildă: Gli Uffici, Il surrealismo e il sacro, La Bibbia nell'arte, Immagini popolari siciliani sacre e profane, etc. Alte documente, ca cele despre Van Gogh și Leonardo da Vinci pentru care utilizează un motiv unic de 13 note datorate lui Leonardo însuși constituie un adevărat manifest al crezului său muzical, acela al relației între sunet și imagine și reciproca lor substituție.

Compozițiile personale ca și cărțile privind istoria dodecafonismului, sau «modernitate», și «tradiție» în muzica contemporană atestă o constantă meditație asupra evoluției limbajului muzical contrîns de dilema utilizării paradigmei dodecafoni-ce și în același timp de recuperarea limbajului tonal. De la Variațiuni concertante pentru pian și orchestra utilizînd o serie de 12 note din «Don Giovanni» de Mozart, pînă la ultima partitură scrisă cu o feroare aproape sacră a operei îndelung gîndită Roman Vlad își asumă responsabilitatea creatoare și critică a reelaborării personale a cuce-rilor și crizelor limbajului muzical serial.

Timpul fragmentat de multiplele responsabilități organizatorice de-a lungul anilor: director al Operei din Florenza, Torino, Roma, președinte al SIMC, președinte al Societății Italiene a Compozitorilor, Doctor Honoris causa a Universității Naționale din Dublin pentru care a scris lucrarea *Letteratura di Lorenzo Magnifico e Michelangelo*, președinte al Asociației Internaționale a Autorilor și Scriitorilor, etc., etc. este blocat, înghețat printr-o intensă concentrare a gîndului care elaborează vaste proiecte creatoare. «Eu am de lucru pentru încă 400 de ani» – îmi spune profesorul cuprins de o fantasmă a unui neastîmpăr specific temperamentelor sânguine care absorb și îmbrățișează destinul însuși al artei. Cartea sa despre Strawinski, succesivele editii, amplele analize stilistice a partiturilor, a variantelor sau a manuscriselor aparținînd arhivei compozitorului, revenirea obsedantă asupra începuturilor, asupra momentului de înnoire tehnică a expresiei muzicale este o modalitate implicită de a vorbi despre sine însuși, despre propria sa opțiune estetică și existențială. «Scriu numai despre ce îmi place și iubesc profund totul». «Rilke spunea...»; Nu are importanță ce spunea Rilke, Roma Vlad arde ca o flacără pentru că iubește atîtea idei, opere, cărți despre care vrea să scrie, să le analizeze să le dea viață.